

Skola och socialvård i samarbete

Erfarenheter och problem i Göteborg

Birgit Svärd-Olsson

Betydelsen av ett intensivare samarbete mellan skola och olika barn- och ungdomsvårdande myndigheter har uppmärksammats i ett regeringsdirektiv. Ett sådant samarbete är aktuellt i många väsentliga avseenden. Det innebär samtidigt en rad ännu olösta problem, bl. a. betr. rollfördelning och sekretessbestämmelser.

Birgit Svärd-Olsson, byråsekreterare vid socialförvaltningen i Göteborg, belyser i denna artikel ifrågasvarande samarbetsproblem. Det sker mot bakgrunden av de delvis speciella organisatoriska förutsättningar, som föreläggat i Göteborg.

Historik

Alltsedan den första barnvårdslagen 1902 har skola och barnavård varit förankrade till varandra. Enligt den lagen, som föreskrev om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn, kunde skolrådet vara det administrativa organet för dessa frågor. 1924 års lag om samhällets barnavård stipulerade att bland ledamöterna borde finnas en lärare som nämndrepresentant. Denna passus har tagits bort i 1960 års barnvårdslag, men i praktiken synes det som om landets barnvårdsnämnder i hög grad har representanter bland skolans företrädare hos sig. Utvecklingen har alltså lett till, att man organisatoriskt skiljt sig allt längre från skolan, medan man i barnvårdslagens anda behöver ett allt djupare samarbete i de enskilda ärendena för att nå rätt vård- och behandlingsresultat. I mindre kommuner och städer bör frågan om samarbete vara lättare att lösa än i större. Där har man ofta en god personkännedom, som gör att eventuella barnvårdsnämndsledamöter med anknytning i skolan även på sin arbetsplats borde kunna följa upp den enskilde eleven i den elevvårdande verksamheten eller i barnvårdslagens anda.

En särskild skolkuratorsorganisation

Den praktiska handläggningen av samarbetsfrågorna har säkerligen lösts olika i olika delar av landet. För Göteborgs vidkommande påbörjades redan 1942 ett samarbete mellan dåvarande barnvårdsnämnden och folkskolestyrelsen genom att tre skolkuratorer anställdes av barnvårdsnämnden i syfte att stödja och hjälpa de barn i stadens hjälpskolor, som nyligen slutat sin skolgång. Skolkuratorerna skulle ha till uppgift att lämna ungdom från hjälpskolan råd och anvisningar vid val av yrke och sysselsättning. Barnvårdsnämndens framställning om stadsfullmäktiges godkännande av detta projekt aktualiserades av en 1934 företagen undersökning om arbetsfrekvensen för hjälpklassbarn, som visade att hälften av dessa elever från de närmaste fem årgångarna saknade arbete. Den stora arbetslöshet, som var rådande ökade i särskild grad svårigheterna för hjälpklassbarnens möjligheter att erhålla arbetstillfällen. 1944 utökades kuratorsverksamheten genom att stadsfullmäktige beviljade anslag till arvoden åt en kurator att tillsättas i varje överläraretdistrikt med uppgift att upprätthålla förbindelse och etablera samverkan mellan barnvårdsnämnd och skola

med avseende på barn, som av olika anledningar krävde uppmärksamhet från barnavårdsnämndens sida. Dessa kuratorer skulle också verkställa förberedande utredningar beträffande skolbarn, som påkallade barnavårdsnämndens ingripande i något hänseende. Man ville härigenom åstadkomma en effektivisering av den förebyggande verksamheten bland skolbarnen.

År 1965 hemställde barnavårdsnämnden, att allmänna skolstyrelsen skulle överta den av nämnden bedrivna skolkuratorsverksamheten. Skolstyrelsen å sin sida anhöll att barnavårdsnämnden skulle utöka verksamheten till viss del och ville avvakta förestående utredning rörande den elevvårdande verksamheten vid skolorna i Göteborg. För närvarande bedriver skolstyrelsen försöksverksamhet med intensifierad elevvård inom en del av Göteborg och har för avsikt att anställa fyra socionomkuratorer med heltidstjänst, vilka på sikt skall ersätta de inom försöksområdet deltidanställda åtta lärarkuratorerna. Beslut har ännu icke fattats om skolstyrelsens övertagande av hela skolkuratorsverksamheten. De av barnavårdsnämnden anställda skolkuratorerna erhöi en instruktion, som i stort ägde giltighet fram till 1967, då Göteborgs socialförvaltning övergick i ny organisation. Det utfärdades då en ny befattningsbeskrivning, som dock i huvudsak ansluter sig till den tidigare instruktionen, men naturligtvis måste ändras vad beträffar viss terminologi och på en del administrativa punkter.

Skolkuratorns arbetsuppgifter

Enligt befattningsbeskrivningen har skolkurator som huvudarbetsuppgift att vara kontaktman mellan socialförvaltningen och det rektorsområde, inom vilket han tjänstgör, med huvudsaklig uppgift att i möjligaste mån följa skolbarnens sociala förhållanden och i samband därmed till socialbyrån i distriktet anmäla förhållanden, som bör bringas till dess kännedom. Kurator bör därvid ägna särskild uppmärksamhet åt de skolbarn, vilkas familjer på grund av någon social störning kommit i kontakt med socialbyrån.

För fullgörande av ovanstående åligger det skolkurator bl. a. att utföra följande uppgifter:

1. Kurator bör söka följa utvecklingen hos de barn, som varit under hans uppsikt och i förekommande fall vara föräldrarna behjälplig med råd och anvisningar beträffande barnens fostran, fortsatta utbildning och arbetsanställningar.
2. Kurator bör genom hembesök göra sig förtrogen med berörda familjers hemförhållanden.
3. Kurator bör ge berörda barn anvisning på lämplig fritidssysselsättning och med hänsyn härtill hålla sig underrättad om olika aktiviteter för barn och ungdom inom området (fritidsgårdar, föreningsverksamhet o. d.).
4. Kurator skall efter samråd med rektor och klassföreståndare till vederbörande socialbyrå anmäla allvarligare missförhållanden i fråga om eleven eller dennes hem.
5. Kurator bör genom socialbyråns socialassistenten hålla sig underrättad om byråns utredningar och åtgärder beträffande de skolbarn, vilkas familjer på grund av social störning kommit i kontakt med socialbyrån. Han bör i speciella ärenden hålla kontinuerlig kontakt med vederbörande socialassistent.
6. På anmodan av socialsekreterare eller socialassistent har kurator att från socialbyrån ta emot enklare ärenden, som har sådan anknytning till elevens skolsituation, att de lämpligen kan handläggas av skolkuratorn.
7. Kurator skall ha bestämd mottagningstid, då han är anträffbar per telefon och kan ta emot besök av skolbarn och målsmän.
8. Kurator skall föra anteckningar över vidtagna åtgärder beträffande de familjer och barn, som påkallat hans uppmärksamhet.
9. Kurator skall varje läsår före den 1 juli till socialförvaltningens sociala avdelning ingiva redogörelse för sin verksamhet.

Positivt samarbete

Genom skolkuratorsfunktionen har ett positivt samarbete mellan skola och socialarbetare kunnat ske om enskilda skolbarns problem. Under de år organisationen varat har naturligtvis barnens och ungdomarnas problem skiftat och ändrats i förning med tidens skiftningar. Problemen har på

senare år i vissa fall blivit större och grövre och det har fordrats intensivare kuratorsinsatser för att kunna lösa dem. Dessutom har socialförvaltningens omorganisation och den praktiska omläggningen därtill även berett skolkuratorerna vissa svårigheter, innan de funnit de nya kommunikationsvägar som står till buds och innan de erhållit personkännedom bland den nya personalen. En annan negativ faktor har varit, att det är ont om kvalificerad ny assistentpersonal på socialbyråerna och därav har även följt snabba ombyten på tillsatta tjänster, varvid även missförstånd och hakar i samarbetet kunnat uppstå. Den nya organisationen bör dock på sikt kunna ge större möjligheter till kontakt och samarbete med skolan bland annat genom byråernas utflyttning närmare respektive rektorsområden.

För att kunna fördjupa kontakten mellan skolkuratorer och socialbyråernas personal hålles med jämna mellanrum konferenser, där information ges och där speciella frågor diskuteras. I enskilda ärenden diskuterar skolkuratoren med vederbörande assistent, som handlägger ärendet eller med socialsekreteraren på den aktuella kretsen. Det har även förekommit, att skolkuratorerna verkssamma inom en krets har besökt dess veckokonferenser för att där ta del av de aktuella elevernas problem eller informera om vissa skolelevs dilemma. Inom vissa av gymnasieskolorna har skolstyrelsen egna anställda socionomkuratorer och även med dem förekommer konferenser och samarbete i enskilda ärenden. I dessa ärenden kan problemet vara både av social och ekonomisk karaktär och socialassistenten kan i de sistnämnda fallen hjälpa till att lösa de rent materiella problemen för den unge.

Brottsförebyggande kommittéer och rektorskonferenser

Samarbetet med skolan upprätthålles även genom överläggningar i de brottsförebyggande kommittéer, som upprättats i varje socialvårdsdistrikt och vari deltagar tjänstemän från skola, polis och socialvård. I denna kommitté diskuteras till övervägande delen principiella frågor samt ges information om dagsaktuella läget inom distriktet i spe-

ciellt ungdomssituationen. Betydelsefullt är att här inte bara diskuteras ligabildningar, narkotikaproblem eller eventuellt behov av saneringar inom visst bostadsområde utan även nya ungdomslokaler, skolfrågor och annan positiv utveckling inom distriktet.

Socialförvaltningen och dess socialbyråer har också haft konferenser med de olika områdenas rektorer, ibland i samband med kuratorskonferenserna. Ofta har även representanter för andra avdelningen varit närvarande, t. ex. fritidsbyråns kuratorer eller personal från jourbyrån. Detta utbyte av tankar och möjligheter till fördjupad kontakt och personlig kännedom har varit till förmån för arbetet i stort. Tyvärr har det visat sig att samarbetet kunnat bli lidande eller i varje fall hämmat av det faktum, att rektorerna icke har tystnadsplikt. Här möter man ett problem, som vore värt att ta upp i större sammanhang och som inte enbart rör rektorer utan även den enskilde läraren.

Personlig kontakt med läraren

Socialarbetaren har ofta anledning till personlig kontakt med läraren för den elev, där utredning är aktuell. Denne känner i många fall sin elev väl, även om det ur min synpunkt sett verkar som om denna kännedom är mindre idag än i tidigare skolsystem. Han vet ofta om elevens svårigheter inte bara i skolan utan även i hemmet och i kamratkretsen. Värdefulla upplysningar kan erhållas, som kan användas i den fortsatta behandlingsplaneringen för den unge. Om däremot läraren vill få upplysningar om eleven av socialarbetaren, löper denne risk att bryta mot sekretessbestämmelserna och informationen måste alltså i praktiken bli ensidig.

Elevvårdskonferenser

Inom vissa skolor i Göteborg förekommer elevvårdskonferenser där de olika elevernas problem skall behandlas. Man har först i försöksverksamhet och numera även mera allmänt inom rektorsområdena inbjudit socialsekreterarna att delta i dessa konferenser. Värdet av dem är odiskutabelt men även här blir den sociala personalen den

som mottager information, medan skolans folk förmedlar upplysningarna. Konferenserna är betydelsefulla därför att de i enskilda ärenden belyser elevens skol- och många gånger även kamratsituation och kan därför ge ledning i det fortsatta behandlingsarbetet.

Skolläkaren och skolsköterskorna

Samarbete förekommer även mellan skolläkaren och skolsköterskorna samt socialbyråerna. Det har många gånger hänt att en elev anförtrott sina bekymmer till skolsköterskan, som, om dessa är av social karaktär, har möjlighet att vidarebefordra dem till socialassistent för hjälp och råd eller utredning. Ofta är det här fråga om elever, som har problem i hemmen och som under längre tid varit lojala med sin familj, men till sist inte orkar med att bära problemen ensamma längre. Läkaren och skolsköterskan upptäcker ibland även så grava problem som misshandel av barn och kan därom göra anmälan till nämnden. Socialassistenterna i sin tur har stor hjälp av skolsköterskan, som ofta på ett naturligt sätt kan hålla sig underkunnig om en elevs utveckling.

Sekretessbestämmelserna — ett problem

Ovanstående anteckningar visar, att innebörden av ordet samarbete blir på visst sätt haltande, förutom i principiella diskussioner och i diskussioner i enskilda ärenden mellan socialarbetare, skolläkare, skolkuratorer och skolsköterska där ordet är en realitet. Samarbete fordrar ett givande och tagande i båda riktningarna, men då det gäller rektors- och lärarsidan kan socialvården endast mottaga upplysningar i enskilda ärenden. Sekretessfrågorna har uppmärksamats av allmänna skolstyrelsen, varför dessa frågor kanske kan gå mot sin lösning.

Familjevård kontra elevvård

Den familjevårdsorganisation, som bedrivs i Göteborg och där helhetssynen på problemet och på enskilda individen i familjesituationen är målsättningen, bör kunna ytterligare expandera samarbetet med skolan och bör ge värdefull hjälp till sko-

lans elevvårdande verksamhet. Den utbyggnad, som skall ske här, hoppas man skall bli ett organ, som är öppet för samarbete med barnavårdande myndighet och som effektivt kan utnyttja de sociala och psykiatriska resurser, som står till förfogande inom socialförvaltningen och inom den psykiska barnvården och därmed bli till gagn för eleverna och till hjälp för deras anhöriga i frågor runt den unge. Då kan den elevvårdande verksamheten ha större möjligheter att inrikta sig på direkta allmänna skolproblem t. ex. skolvägran beroende på ångest, skolleda eller skolk och på genomförande av behandlingsprogram i samband därmed.

Än mer betydelsefullt idag än tidigare synes vara det direkta samarbetet mellan skolan, representerad av den enskilde läraren, föräldrarna, socialvården och i medicinska fall barnpsykiatrikern och psykologen. Därför kan man vara tveksam inför det faktum, att läraren i klassen skall vara enbart eller till största delen kunskapsförmedlare medan det elevvårdande arbetet kan överlämnas till annan. Kunskapsförmedlingen hör ändå intimt samman med lärarens person och allmänna attityd. Många skolbarn, speciellt de med problem, behöver kunna "känna för" läraren som människa och person. Många av dessa elever som är utlämnade och ensamma är beroende av det personliga stöd, som deras lärare eller klassföreståndare kan ge. Kan den elevvårdande verksamheten uppbyggas så, att den kommer att inriktas på att hjälpa eleven till anpassning i skolan utan inblandning av alltför många personer? Man önskar här att lärarna kunde få utbildning och tid till att ägna eleverna mer personligt intresse.

Samarbete med skolans föräldraföreningar

Socialförvaltningens personal inom socialbyråerna eller inom fritidsbyrå och jourbyrå har ofta kontakt med skolornas föräldraföreningar, där man anlitar någon socialarbetare, som inledare i diskussioner i olika aktuella ämnen. Det är ett givande samarbete, där socialarbetaren har tillfälle att lämna positiv och sanningsenlig information i olika aktuella sociala frågor eller tillrättalägga uppgifter om sociala åtgärder, som missförstått

t. ex. genom felaktig upplysning i massmedia av olika slag.

Social information

Socialarbetaren har i skolan möjlighet att lära känna eleverna i skolan som grupp genom att skolan ofta ber socialvårdens personal att hålla anföranden vid morgonsamlingar eller ge lektioner i olika sociala ämnen. Det förekommer även att elever på högstadiet gör studiebesök t. ex. på någon socialbyrå och där med bandspelare eller per anteckningsblock intervjuar de olika tjänstemännen.

Socialförvaltningen har även hållit konferenser

med yrkesvalslärarna, för att informera om de yrkesvägar, som kan finnas inom det sociala området administrativt och praktiskt och här finns en speciell grupp utsedd för att stå till yrkesvalslärarnas förfogande för eventuella frågor.

Många vägar till samarbete finnes för att i enlighet med barnavårdslagen främja en gynnsam utveckling och goda uppväxtförhållanden i övrigt för barn och ungdom individuellt och i grupp. Förvisso har inte alla vägar brukats, men raderna här ovan kan ändå ge en glimt av det arbete som bedrivs i en stad med, såvitt erfarits, dels en ovanlig skolkuratorsorganisation och dels med integrerad socialvård samt decentraliserade socialbyråer ute i staden.

A K T U E L L A F I L M E R F R Å N

● **NARKOTIKA OCH NERVSYSTEMET...**

behandlar de beroendeskapande ämnena, de som verkar stimulerande på nervsystemet och de som hämmar eller bedövar.

● **BARNET...**

omspänner havandeskapet från den osäkra gissningen till den lyckliga hemkomsten från BB. I handlingen ingår även ett tecknat avsnitt om det biologiska skeendet.

V Å R E N S V E R K L I G A N Y H E T E R

● **LIVETS BEGYNNELSE...**

visar den biologiska utvecklingen av ett foster från befruktningen och under hela havandeskapet samt förlossningen.

● **TILLBAKA TILL LIVET...**

visar olika stadier av förkalkning i hjärtat från barnaåren upp till mogen ålder, förloppet av en hjärtinfarkt samt en hjärtoperation.

Sol-FILM, 105 33 Stockholm. Tel. 08/14 16 00